

24. HERALDICKÝ DOPIS.

O znaku hl. m. Prahy. V říjnové revoluci byl odstraněn dvouhlavý orel s iniciálkou F. III. (Ferdinandus III.) a už to dalo podnět, aby se uvažovalo o obnově erbu. Zkomolení bylo provázáno jednostranností činu. A ty úvahy měly povinnost obrátit zřetel i k tomu, že se provede, a potom opravdu provedlo připojení mnohých měst a obcí ku Praze a že vznik Velké Prahy, sen generací, zaslouží, aby byl novým městským znakem představen. Vzhledem k tomu všemu ohled na navrácení české svobody, která Prahu povýšila znovu na stolec hlavy obnoveného a rozšířeného státu, i na slavný akt prohlášení Velké Prahy byl základní myšlenkou návrhu na úpravu městského znaku.

Snad by zajímalo, kdybych vypsal, které návrhy jsem nejprve podal a jak byly v poradách uzpůsobovány a doplňovány i měněny. Avšak daleko by to vedlo. A tak přestanu na popsání výsledku. Je to umělecké dílo prof. Frant. Kysely, předčasně zemřelého r. 1941, jehož rodina byla zahubena německou brutalitou a jehož práce namnoze byla Němci rozkradena. Neblahý osud způsobil, že i dvě Kyselovy malby znaku hl. m. Prahy, předběžná a definitivní, byly ohněm zničeny při bombardování Staroměstské radnice a archivu městského 8. května 1945.

František Kysela odstranil všechny prvky, které připomínaly habsburské panství nad naším národem a ten rok, kdy se Pražané postavili ve službách císaře a jeho násilného protireformačního režimu proti těm, kdo nesli pomoc uhnětenému národu, provázení pomocí a posledními nadějami vymírající už emigrace. Avšak starý základ, zlatá městská hradba se stříbrným cimbuřím a zlaté tři věže nad otevřenou branou na červeném štítě byl podržen. A byla ponechána i ruka s napřaženým mečem v bráně. Stalo se to, poněvadž by byla škoda znamení, které vystihuje statečnost a pevnost Prahy za všech okolností a které ponechali na svém praporu i naši legionáři ve Světové válce. Největší proměna znaku se stala v svrchních částech znaku, v klenotech tří helmů na štítě. Na střední helm, kde byla odstraněna císařská koruna, byl vstaven z heraldické korunky rostoucí dvouocasý lev vpravo hledící se štítem Slovenska na prsou. Tedy vložen byl do městského erbu symbol našeho státu, jenž jako by bral Prahu v ochranu a určoval její poslání, dané její hodností. Podle tohoto helmu pokrytého fafrnochy v původních barvách jest umístěn s každé strany postranní helm, rovněž fafrnochy přikrytý, a na nich se z čelenky zvedají praporce. Na pravé straně je jich 22, na levé 23. Těchto 45 praporců představuje jádro Prahy o 8 částech, k němuž ve Velké Praze přibýlo 37 měst a obcí. Při tom staré části městské a města, která požívala erbů a u nichž mohly tedy být stanoveny městské barvy, jsou vyznačeny rozvinutými praporci, kdežto prosté obce, nemající vlastních znaků, toliko žerděmi. Rozvinutých praporců je na obou postranních helmích po devíti, tedy 18. Za strážce erbu byli postaveni dva dvouocasí lvové, vyznačující českou zemi a stojící na lipové ratolesti. S ní visí červená stuha s heslem v zlatých literách. Za heslo sám jsem navrhoval proroctví kněžny Libuše „Město vidím veliké“, ale byla dána přednost heslům „Praha matka měst“. České heslo bylo požadováno namísto prvotně předloženého latinského hesla „Praga caput reipublicae“, které by zdůrazňovalo postavení Prahy v československém státě.

Znak hl. m. Prahy může být pokládán po myšlenkové stránce i po stránce provedení, v němž heraldické zásady jsou uzpůsobeny duchem nové doby, za důstojný stupeň její vývoji. A má již historii. Po zavedení návrhu prof. Zeleným z umělecké pří-

myslové školy byl zavěšen do radní světnice na stěnu, aby doplňoval předchozí stupně vývoje, znaky z roku 1477 a 1649. Podle návrhu prof. Máry byl vytesán pro průčelí jižní části Staroměstské radnice, kde je zasedací síň městského zastupitelstva, a v jednom velkém kuse opukovém byl vytesán podle modelu prof. K. Štěpala pro přijímací salon v bytě primátora v městské knihovně. A ještě byl ryt na nová pečetiidla obce hl. m. Prahy a primátora hl. m. Prahy, jež podle návrhu prof. K. Štěpala vyryl F. Pešan. Avšak z těchto památek druhá a třetí, umělecká díla mimořádné ceny, byly zničeny zvlí Němců, kteří nechtěli strpět symbol Československa v středním klenotu. Ostatní památky se zachovaly a upatňují se aneb uplatní.

Němci v době okupace rušice platný znak hl. m. Prahy, spokojovali se pouhým štítem s vlastním městským znamením. Činili to arci v očekávání, že po vítězství znak bude upraven podle toho, jak bude vyřešen poměr Čech a Moravy k velkoněmecké říši. Avšak již r. 1940 se chystali, že na střední helmici znaku bude posazena říšská orlice, aby vyznačovala, že Praha je říšské město a že jest i bude německé město.

Vítězství spojeneckých armád i naše vrátilo znaku hl. m. Prahy jeho význam i čest jako i městským barvám od něho odvozeným, barvě červeno-zlaté. Nechť je to pro věčné časy a pro slavný vývoj města. — Prof. Dr. V. Vojtíšek v článku O znaku hl. m. Prahy (Věstník hl. m. Prahy 18. srpna 1945).

Heraldika v tisku. Týdeník Svět práce z 26. VII. 1945 vyzdobil článek „Pokroky v Postupimi“ obrázkem Themidy, za ní vlajky spojených států, SSSR a Velké Británie. V témže čísle je podobně japonskou vlajkou doprovoben článek „Země zapadajícího slunce“. Týž list z 30. srpna připojuje slovenské erbovní znamení k článku „Ocenění práce Čechů na Slovensku“. — V témže čísle je vyobrazen znak Norska jako doprovod k článku o Norsku. — Týdeník Tvorba z 2. srpna otiskl vkusnou reklamu nakladatelství Melantrich, v níž je pěkně užito erbu a devisy Jiřího Melantricha Rožďalovského z Aventinu; devisa zní Nec igni cedit nec ferro. — Turistické noviny z 3. srpna v článku M. Kánského „Červená Řečice“ se zmiňují o heraldické výzdobě červenořečického hradu. V témž listě z 24. srpna rovněž M. Kánský píše o hradu Choustniku a vzpomíná jeho zakladatele Beneše z Poděbrad, jenž měl v erbů žebřík. — Beseda naší rodiny z 10. srpna uveřejňuje článek „Kroniky jdou zase (proč ne: se vracejí?) do obcí“; článek je provázen znaky města Pardubic a Jaroměře. — Věstník hl. m. Prahy z 11. srpna přinesl vyobrazení diplomu čestného občanství Prof. Alberta Pražáka; k diplomu je přivešena červená vosková pečeť se znakem hl. m. Prahy. V témž čísle je vyobrazen znak SSSR, jenž vlastně znakem není, neboť znamením nejsou na štítu a vůbec se neřídí heraldickými pravidly; je to jen značka státu. Týž list z 18. srpna přináší článek Prof. Dr. V. Vojtíška „O znaku hl. m. Prahy“; článek pokládáme za tak významný, že jeho část o znaku nyní platněm reprodukuje na úvodním místě. Stať je zakončena cenným dodatkem o znacích a barvách jednotlivých dílů našeho hl. města. — Satirický týdeník Dikobraz z 22. srpna uveřejnil jako ilustraci k politickému vtípku obrázek dvou lvů, z nichž jeden je český erbovní lev se slovenským srdečním štítkem. Jistě žádný heraldik nebude mít námitky proti použití československých erbovních znamení k politickým vtípům, je-li text i obrázek opravdu vtípný, jak je tomu tentokrát v Dikobrazu. — Týdeník Rada žen z 30. srpna uveřejnil studii Prof. V. Vojtíška „O naší universitě Karlově“; stať je provázena vyobrazením pečeti Karlovy university. — Časopis Česk o ozdobil své záhlaví znakem města Chebu; po Karlovarských novinách je to již druhý list, který v záhlaví užívá znaku města, v němž je vydáván. Měly by následovat všechny ostatní.

Z tisku neperiodického upozorňujeme na obrazový památník „Květnová revoluce“ (Melantrich, Praha), jenž v řadě čtených obrázků otiskuje i velký znak Československé republiky.

Poznámky k soutěži na čs. vojenská významání. Již v předešlém (23.) Heraldickém dopise bylo zaujato stanovisko k této soutěži, k jejím podmínkám a hovořeno o některých jejích nedostacích. Dnes chceme přinést ještě několik slov, týkajících se hlavně výsledku soutěže.

Druhý stupeň čs. vojenského velitelského řádu J. Žižky z Trocnova má hvězdu pozlacenou, relief Žižky je stříbrný (citováno ze soutěžních podmínek). Tu je první poklesek proti heraldickým pravidlům, první heraldický omyl, neboť kov přichází v tomto řešení na kov. V dějinách heraldiky ovšem přec občas nacházíme znak, v němž se také setkává zlato a stříbro. Bylo by tedy snad možno tuto chybu částečně omluvit. Ovšem druhý a větší omyl, druhá chyba, již se dopustili navrhovatelé t. zv. řádu a která vyplývá z neznalosti základních heraldických pravidel, se omluvit nedá. Řád, jenž vlastně ani řádem není, se „ve všech stupnicích (!) připíná na pravou stranu prsou šroubkem a matičkou“ (opět citát z podmínek). Nemá tedy žádné řádové stužky. A přece se dále praví, že není-li odznak nošen in natura, je vyjádřen obvyklou řádovou stužkou černé barvy s rudým (!) proužkem uprostřed. Nehledíc ani k nesprávnosti barev - neboť Žižkovy a husitské barvy jsou stříbrná a červená — je tato věc opět heraldicky chybná. Řád, lépe řečeno t. zv. řád, bez stužky je nahrazován stužkou.

Prěkvapující je malá účast výtvarníků na soutěži a nízká úroveň došlých návrhů. Bylo velmi nesnadno vybrat z nich nejlepší vyřešení a vypracování t. zv. řádu. Z došlých řešení bylo zvoleno to, jež navrhl sochař Sopr. A v odůvodnění této volby se mimo jiné praví, že forma hvězdy byla dobře a symbolicky inspirována tvarem husitské zbraně a že její tvar, jenž se nekonvenčně a odlišně uplatní mezi obvyklými hvězdami jiných řádů, je ve slohové jednotě s dnešním vojenským stejnokrojem. A konečně prý Žižka ve své prostotě jest obrazem lidového vojevůdce. Zdá se nám, že návrh t. zv. řádu byl posuzován s mnoha hledisek, mezi nimiž ovšem hledisko heraldické zastoupeno vůbec nebylo.

Termín „husitská zbraň“ je dosti široký. Pokud víme, bojovalo se za husitských válek mimo jiné také kosami, cepy, sudlicemi, kopími, partyzáni, kušemi, houfnicemi, tarasnicemi a v neposlední řadě také vozy. Mezi všemi těmito zbraněmi je věru těžko hledat nějakou podobnost s hvězdou t. zv. řádu J. Žižky z Trocnova. Touto husitskou zbraní je jistě míněn palcát nebo řemdih. Ale ani tu nenacházíme zřejmepodoby mezi tvarem zmíněné zbraně a řádovou hvězdou. Palcát je totiž silný kyj s paličatou, jak se praví, hlavou, pobitou silnými hřebí, což je možno vidět na palcátech určených k ozdobe stužky, jak je sochař Sopr vypracoval. Řemdih byla pak železná koule, ježatá zvaná, připravená k tyči krátkým řetězem. Nepodařilo se nám tak zjistiti, jakou vlastně husitskou zbraní byla hvězda dobře a symbolicky inspirována. Pokud se týče oně slohové jednoty s dnešním vojenským stejnokrojem, jsme i tu v pochybách, je-li vůbec možná shoda mezi odznakem, jehož předobrazem byla jakási zbraň z XV. stol. a vojenským stejnokrojem (jenž se jistě bude podobat angl. neb amer. battle-dressu) ze století XX.

Udivilo nás také pojetí Žižkovo, který se svou prostotou prý podobá lidovému vojevůdci. Žižka, jak ho vytvořil Sopr, nemá v sobě vůbec nic z hrdiny, z válečníka, jehož pověst a slávu zavál vítr a zanesly kroky jeho bojovníků do všech stran světa. Máme spíše dojem, díváme-li se na Soprova Žižku, že vidíme pouze starého jednookého invalidu, který se zastavil na útěku z boje. Zbytek řídkých vlasů nepořádně poletuje ve větru a obvaz přes oko je ledabylo položen. Měli bychom také námitky proti enormě vysokému reliéfu, který vzhled hvězdy kazí.

V protokolu o výsledcích soutěže se dále praví, že text na hvězdě bude ve středověké minuskulě. Opět nám není dosti jasné, co to vlastně středověká minuskula je. Středověk totiž se počíná rokem 476 a končí se v r. 1492. Za dobu více nežli tisíc let vykonalo písmo, což je pochopitelné, dosti značnou vývojovou dráhu. Středověká minuskula je tedy termín krajně nepřesný. Jak se dočteme ve Friedrichově „Paleografii“, existuje minuskula francská, turecká, karolinská a post-

karolinská, dosahuje vrcholu v XI., resp. ve XIII. stol., a ve století XIII. přechází v písmo gotické. Jde tu asi o gotickou minuskulu, již bylo i v XV. stol. používáno. Je však dobře myslet a psát v přesných termínech.

Chtěli bychom též podotknout několik slov k složení komise. Ctli jsme v seznamu jejích členů jména úředníků ministerstva školství a osvěty, profesorů akademie i zástupců ministerstva nár. obrany a kanceláře prezidenta Republiky. Jistě jsou to představitelé míst, jež mají na věci důvodný zájem. Ovšem v celé třiáctičlenné porotě není ani jeden odborník-heraldik, kterému by plným právem příslušelo spolurozhodovat o vzniku nového řádu, o záležitosti, spadající přímo do jeho vědeckého bádání. Pouze o formě písma a změně jeho podoby byl dotázán univ. prof. Dr. Vojtíšek. Nevíme, čím možno si vysvětlit, že Prof. Vojtíšek, náš oficiální představitel základních věd historických, tedy i heraldiky, jejich profesor na Karlově universitě, nebyl do komise přizván a jeho hlas nebyl slyšen. Právě tak bylo zapomenuto i na ostatní naše heraldiky, odborníky v otázkách řádových. Bylo by se tak zabránilo některým omylům, pokleskům proti základním pravidlům a požadavkům heraldiky a nedostatkům, jež lze nyní jen velmi těžko odstranit, lze-li je ještě vůbec odstranit.

O čs. vojenském řádu gen. M. R. Štefánika hovořit nemůžeme, neboť žádný z došlých návrhů nebyl porotou přijat. V podmínkách se ovšem vyskytuje táž anomalie jako u t. zv. řádu Žižkova, totiž že řádem je nazýváno něco, co řádem není, a že tento řád je nahrazován, není-li nošen in natura, stužkou, ačkoli se na stužce vůbec nenosí.

I u čs. Jánošíkovy medaile partyzánských bojovníků překvapuje nízká úroveň došlých návrhů, svědčící o malém zájmu našich výtvarníků a o jejich nepatrných heraldických znalostech. Ale i tu, v podmínkách této medaile nacházíme dvě velké heraldické chyby. První takový omyl je to, že na stužce se setkávají zase dvě barvy - zelená a červená. A druhou chybou je naprosto neheraldické pojmenování těchto barev - tmavozelená a rudá. Zelená barva se v heraldice vyskytuje velmi zřídka, tmavozelená je pak v ní úplně neznámá. Pokud se týká rudé barvy, víme, že je dnes ve velké oblibě a že mnoho věcí, které byly včera ještě červené, jsou dnes již rudé. Připouštíme sice, že mezi rudou a červenou může být určitý barevný rozdíl, leč navrhuje-li vyznamenání, jež patří do řádové heraldiky, pak musíme používat pouze barev a termínů heraldických, v tomto případě tedy červené.

Po skončení této soutěže byla vypsána nová soutěž, se stejně příliš krátkou soutěžní lhůtou, na partyzánský odznak. Porota určená pro posouzení návrhů této medaile se skládá z 12 členů, mezi nimiž nacházíme zase zástupce kanceláře prezidenta Republiky, ministerstva nár. obrany, ministerstva školství a osvěty a zástupce výtvarných umělců, avšak zase žádného odborníka-heraldika.

Máme-li tedy shrnout, co jsme o soutěžích řekli, musíme vyjádřit velké zklamání nad úrovní došlých návrhů, nad chybami, jež se v podmínkách soutěží, rozepsaných nejvyššími oficiálními kruhy, i v provedení vyznamenání vyskytují, a také nad tím, což buď zdůrazněno, že kruhy heraldické jsou, ať z toho či onoho důvodu, při posuzování a rozhodování opomíjeny a vynechávány.

Doufejme však, že bude-li v budoucnu rozepsána soutěž na jakékoli vyznamenání, budou pozváni zástupci všech odborních kruhů, tedy i heraldiků, a že heraldikové budou tázáni na radu ve všech případech, které spadají do jejich vědního oboru. Neboť není ani třeba ani žádoucí dopouštět se chyb, je-li možno se jim při dobré vůli vyhnout. — K. J. Horáček.

Jednoduchost je viditelnost: to je podstata každého znaku a odznaku. — K. Schwarzenberg